

DOBROTA

O Dobroti, prvom susjedu Kotora, već su napisane brojne knjige što opisuju njeno slavno pomorstvo, kapetane, junake i ratnike, njenu uspješnu trgovinu iz Boke, Grčke i Albanije prema velikom uvozniku Veneciji i drugim gradovima. Dobroti to donosi prestižan ugled, bogatsvo i stalan razvoj, od kraja XVII pa posebno drugom polovinom XVIII v. Materijalni uspjeh se odrazio i na kulturno uzdizanje, izgradnju imanja, sjajnih palata i raskošnih crkava duž njene duge obale, od Sv. Petra u Ljutoj, na kraju sunčane Dobrote, do najveće dobrotorske crkve Sv. Stasije (Eustahije), koja čuva i bogatu kolekciju čuvenih dobrotorskih čipki. Najbliže Kotoru je crkve Sv. Matije, na uzdignutom rtu što gleda prema Stolivu, na Prčanj i ribarski Muo na drugoj obali ili Kotor na dnu zaliva.

Dobrota, palaci i zvonik crkve sv. Matija, u daljini zvonik crkve Sv. Stasija

Jednu od pomenutih knjiga, *Dobrota-povjesnica bokeljskog pomorstva*, koju je 2009. izdalo Hrvatsko građansko društvo Crne Gore, urednik *Lirice* je često konsultovao u pripremi ove priče o Dobroti. I baš u dane pravoslavnog Božića, ove godine nemilosrdno ledenih dana, na samom završetku prve vizure teksta, napustio nas je, u 93. godini života, tihi, uvijek ljubazni i susretljivi gospodin Antun Tonko Tomić, autor pomenute knjige. Šjor Tonko, dugogodišnji knjižničar Pomorskog muzeja u Kotoru bio je jedan od *posljednjih živih svjedoka, koji je na licu mjesta promatrao početak nestajanja Dobrote prikazane u njegovoj knjizi*. Tako je dr Milenko Pasinović najavio autora na promociji njegove dugo pripremane knjige 2009. godine. U čast poštovanog gospodina Tomića, ovdje donosimo njegovu živu riječ o Dobroti, onako kako je to objavljeno povodom promocije:

Autor *Antun Tonko Tomić* posebnu je zahvalnost uputio inicijatorima projekta Tripu Schubertu i Dariu Musiću, dr Pasinoviću na predgovoru i dr Milošu Miloševiću na recenziji, te svima koji su svojim

radovima udarili temelj izučavanju Dobrote; biskupskom vikaru don Antonu Miloševiću, prof. Zagrebačkog sveučilišta dr. Antonu Dabinoviću, biskupu Pavu Butorcu, mons. Graciji Ivanoviću, don Niku Lukoviću, kanoniku i kap. Đurku Radimiru.." izvještava se sa promocije knjige.

„Kao starosjedilac u Dobroti slušao sam još iz djetinjstva sintagmu 'kapetanska Dobrota', imajući pred sobom palace dobrotskih brodovlasnika kapetana čiji su enterijeri bili opremljeni vrijednim namještajem, venecijanskim ogledalima, salonima, slikama dobrotskih jedrenjaka i starinskim oružjem, zatim velike dvije barokne crkve Sv. Matej i Sv. Eustahije, pored nekoliko manjih, građenih kapitalom tih istih kapetana, ukrašene slikama istaknutih majstora, skupocjenim crkvenim tekstilom među kojima se ističe misnica iz dvorske kapele Luja XVI. nabavljena poslije Revolucije, izvezena po tradiciji od Marije Antoanete, zatim mnogo srebrnih predmeta razne veličine od kojih su neki sa inicijalima darodavca- kapetana, i na kraju sedam mramornih velikih oltara u crkvi Sv. Eustahija među kojima je veliki oltar pravljen od sedam vrsta mramora“, rekao je, između ostalog, Tomić.

Dobročani su u dalekom XIV. i XV. stoljeću bili kmetovi kotorskog patricijata i crkve. Obrađivali su zemlju, a kako su bili susjedi bliski gradu Kotoru, bili su zaduženi da se staraju o kotorskim zidinama, koje su vrlo često stradale u zemljotresima ili od strane raznih osvajača koji su napadali Kotor.

Dobročani su, polako, počeli da se bave pomorstvom. Prvo kao mornari na brodovima kotorskim, pa polako nabavljali male brodove. To je trajalo sve do 1717. godine, kada su se obratili mletačkom providuru u Kotoru, s molbom da ih oslobodi radova oko kotorskih zidina i da im prizna pomorski status. Kada se mletački providur uvjerio da su Dobročani stvorili zaista veliki broj brodova, a u isto vrijeme i veliki broj pomoraca, priznao je, pristao i proglasio Dobrotu pomorskim naseljem specijalnom terminacijom - odlukom 1717. godine.

Od tada, Dobročani sa mnogo elana kreću u stvaranje pomorske flote. Dobrota počinje naglo da napreduje, a svoj puni procvat doživljava u XVIII. stoljeću, naročito u drugoj polovici, o čemu najbolje svjedoče spomenici kulture i crkve građene upravo u to doba.

Dobročani prave brodove sve do kraja XVIII. stoljeća. Da nije bilo nesrećnih Napoleonovih ratova, koji su zadali teški udarac, ne samo dobrotskoj već i bokeljskoj privredi, koja se, nakon toga, teško mogla oporaviti.

Nakon pada Napoleona, Dobročani pokušavaju da obnove svoje pomorstvo. U tome su prilično uspjeli. Već je bilo novih dvadesetak brodova, ali, 1815. godine, došlo je do financijskog bankrota u Austriji. Dobročanima su propale ogromne svote novca u tamošnjim bankama.

I pored toga, oni nastavljaju uporno da obnavljaju svoju flotu, pa su negdje polovicom XIX. stoljeća imali najviše brodova u Boki, između 40 i 50. Već od 1850. godine taj broj opada, jer je sasvim razumljivo da u trci sa novom tehnologijom, brodovima na parni pogon, jedrenjaci nisu imali nikakvu šansu.

„Na malom prostoru, još manjem broju stanovnika“, govorio je Antun - Tonko Tomić, „veliki je broj pomoraca, a posebno pomorskih kapetana. Od XVIII. do XIX. stoljeća bilo je 1581 pomoraca od kojih je 814 bilo sa titulom pomorskog kapetana.

Pomorce i kapetane dalo je 25 pomorskih bratstava: Andrići, Dabčevići, Dabinovići, Dobrilovići, Ilići, Ivanovići, Ivanović - Moro, Janoševići, Kamenarovići, Klačevići, Kosovići, Matovići, Marovići,

Miloševići, Milovići, Oparenovići, Petrovići, Pasinovići, Petričevići, Radimiri, Radoničići, Tripkovići, Tomići, Vickovići i Vulovići.

Dobrota je bila poznata i po brodovlasnicima. Poznata su brodovlasnička bratstva Dabinović, Radimiri, Ivanović, Tripković, Kamenarović, Kosović, Radoničić i Milošević, koja su imala najviše brodova, ali je bilo i onih manjih, sa značajnim brojem brodova, pomoraca i kapetana”.

Iz 25 pomorskih bratstava izniklo je mnoštvo uglednih znanstvenika i umjetnika, kojima je Tomić posvetio poseban odjeljak u knjizi.

Izvor : Objavilo : Hrvatsko građansko društvo Crne Gore 17.rujna 2009.

I

Iz svih podataka o statusu bokeljskih naselja nakon nadiranja Turaka i njihovog osvajanja Herceg Novog i Risna 1482.g. postaje jasno da su Perast, Prčanj i Dobrota postali najveći zaštitnici Kotoru od potencijalnih napada Turaka sa mora. Nagrađivani za svoje poduhvate sve većim povlasticama od strane Mlečana, ova tri mjesta Boke se ubrzano razvijaju, oslobađaju zavisnosti od Kotora i postaju samostalne pomorske opštine, Perast još krajem 16.v., Prčanj 1625.g. a Dobrota 1717.g. što je između ostalog značilo dodatne povlastice za pomorce ovih mjesta. Razvoj Dobrote je vidljiv i iz statistike: 1726. god. broji 715 stanovnika, 1748.god. već 1665 osoba. Deset godina kasnije ima 42 kapetana i oficira, 158 mornara i 45 jedrenjaka.

Već su pomenuta poznata bratstva kapetana i brodovlasnika. Njihovu povezanost u trgovinskim i pomorskim poduhvatima vidimo iz zapisa o kapetanu **Antonu B.Radimiru** (1760-1833), koji je bio najuspješniji pomorski trgovac svog vremena, kada se za Veneciju, Boku i Trst prevoze velike količine roba za prehranu- sireva, suvog mesa, maslinovog ulja, ribe, vina, žita i dr. Kap. Anton B.Radimir tada posjeduje nekoliko brodova tipa taratane, polake i brigantina a kapital udružuje sa svojim rođacima iz Dobrote iz porodica Tripković i Ivanović. Svi uspješni Dobročani, tako i Radimiri, dobrotvori su crkava, pomažući velikim sredstvima nabavke vrijednih relikvija, gradnju zvonika, proširenja i ukrašavanje crkava.

Krivi palac –

naziv po glavnoj fasadi koja ima karakterističan blagi lom u osnovi. Današnji oblik palata je dobila na prelazu XVIII i XIX vijeka zahvaljujući kapetanu Antonu Božovu Radimiru, koji je u to vrijeme bio jedan od najbogatijih kapetana u Boki

Barokni palaci dobrotskih kapetana i vanjskom arhitekturom i unutrašnjim uređenjem, odražavaju uspješnost brodovlasničkih porodica tih vremena. Poznati su palaci Tripkovića, Ivanovića, Dabinovića, Kamenarovića, Miloševića i dr. U palati kapetana Krsta Radoničića čest gost je bio Petar II Petrović Njegoš, koji je inače često dolazio u Boku.

Palac Miloševića

Palac Tripkovića

Pomorska Dobrota je imala svoje opjevane junake u *braći Ivanovićima, Marku, Josipu i Matu. Šambek satarisan božjom desnicom*, herojski ep Ivana Antuna Nenadića, opisuje pomorsku pobjedu braće Ivanović 1756. godine u Pireju izvojevanu nad Hadži Ibrahimom iz Kandije, zloglasnim piratom koji tada gine a njegov se turban čuva u crkvi Sv. Eustahija. Ovoj bitci je prethodila prvo bitka Marka Ivanovića kada je kod Patrasa 1751. porazio gusare iz Tripolija. Imao je manji brod, sa svega 19 mornara i 8 topova nasuprot gusarskom sa 16 topova i 200 članova posade. Osveta za ovaj poraz je dugo čekana i planirana.

U Pireju su te 1756. šambek Hadži Ibrahima, sa 40 topova i 200 mornara je napao prvo Josipa Ivanovića, kojemu Marko priskače u pomoć. Borba je trajala sedam sati, Ivanovići su manevrima nasukali šambeka, zapalili ga i plijen odnijeli. U krvavom okršaju poginuli su i Hadži Ibrahim i kapetan Marko Ivanović.

U čuvenoj knjizi Andrije Kačića Miošića, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, koja je bila narodna lektira, čitana i prepričavana po svoj Dalmaciji i dalje, opjevan je podvig braće Ivanović.

Njegovanje kulturne baštine

Zajedničko za sva tri mjesta, Perast, Prčanj i Dobrotu, je otpor italijanizaciji, njihovo čuvanje narodnog jezika i običaja. Vidljivo je to i u domaćoj književnosti dok se u Dobroti posebno njegovala domaća lirika, poezija pomoraca koja uz romantiku odiše i dubokom ljubavlju prema zavičaju.

Jedna od najznačajnijih ličnosti koja djeluje na polju njegovanja kulturne baštine polovinom XIX vijeka je kapetan **Pavo Božov Kamenarović** (1. U katalogu izložbe „*Slavni kapetani Boke kotorske*“ Pomorskog muzeja u Kotoru, nalazimo da se „...školovao u Trstu i Livornu, a svojim brodom „Ljubezni“ oplovio je mnoge luke. Obnovio je 1859. godine djelatnost „*Bokeljske mornarice*“ koju je za vrijeme revolucionarne 1848. ukinula austrijska vlada. Ističući ideje bratstva, jedinstva i saradnje napisao je riječi za kolo *Bokeljske mornarice*. Istaknuti hroničar svog vremena aktivno je učestvovao i u ozbiljnom pokušaju organizovanja naših pomoraca pred nadiranjem stranog brodarstva u Udruženju za pomorsko osiguranje dobrotskih brodova, osnovanom 1858, aktivnom do 1874. godine“.

Pavo Božov Kamenarović

Portret u Pomorskom Muzeju Kotora

Slavjanska čitaonica, osnovana prvo u Kotoru 1848. zatim u Prčanju 1861. gdje su osnivači bili mahom pomorski kapetani na čelu sa predsjednikom, kapetanom Jozom Đurovićem, u Dobroti se osniva 1861. i postaje najaktivnija. Kapetan Pavo Kamenarović, jedan od osnivača i njen prvi predsjednik, u svom govoru prilikom otvaranja čitaonice pozdravio je prisutne ovim riječima : „... Djedovi su naši među prvima more plovili, trgovinom se često bavili, a jezik naš mili, hvala manjkama našim, zdravog i čistog među nama sačuvali. Treba dakle pomorstvo, naš jedini zanat i diku našu svim snagama podupirati, te oživjeti trgovinu, a naročito gajiti i širiti narodni jezik, taj vez bratske ljubavi, put k pravom napretku i stub budućnosti narodne. Ako drugi rekoše da je jezik duša narodna, a to je istina, također da su mu običaji krv u žilama i narod koji ih obilnije ima, veću će snagu imat suprot inostranstvu...“

Na toj prvoj osnivačkoj sjednici, za počasne članove čitaonice u Dobroti, bili su izabrani crnogorski kralj Nikola, ondašnji knjaz, i biskup Josip Juraj Štrosmajer.

Izuzetno je značajna aktivna uloga Slavjanske čitaonice u Dobroti tokom austrijske vladavine, kada se od vlasti nameće italijanski jezik kao službeni. Zvanični protesti su upućeni vlastima i povodom upotrebe kombinovane austro-ugarske zastave koja ne zastupa 18 miliona Slavena, što sve svjedoči o visokoj nacionalnoj svijesti i građanskoj hrabrosti Dobročana.

Izvor : Predrag Kovačević. Istorija bokeljskog pomorstva

Duboke tragove nataložene tradicije, običaja i stila života Dobrote, nalazimo u živopisnoj nošnji, čuvenoj dobrotskoj čipki, pjesmama, svadbenim počasnicama i otmenom, ljupkom dobrotskom kolu.

U arhivskoj građi i naučnim radovima iz sveobuhvatnog opusa dr Miloša Miloševića, nalazimo detaljne opise vezane za svaku od naših priča. Tako i o vrijednoj zbirci dobrotške čipke koja se čuva u crkvi Sv.Eustahija, saznajemo da se „... najprije radilo o spontanom i anonimnom ručnom radu za potrebe ukrašavanja tadašnje narodne nošnje, prije dominacije mletačkog uticaja u odijevanju. A zatim čipkarstvo Dobrote se uklapa u organizaciju decentralizovane manifakture u Veneciji. Naime, iz raznih čipkarskih centara po istočnoj Jadranskoj obali i Jonskim otocima otkupljivala se čipka i prodavala na Zapadu. Jedan od takvih čipkastih centara bila je i Dobrota.“

U porodičnoj kapeli crkvi Svetog Mihovila u Dobroti izložen je dio etnografskog nasljeđa iz zbirke Zorana Radimira.

Na kraju priče o Dobroti slijedi navod iz knjige *Studije, iz književne i kulturne prošlosti* dr M.Miloševića, o staroj lirici iz Dobrote: „Po kućama dobrotških pomoraca uz trgovačke račune, razne dokumente i druge porodične dragocjenosti, pažljivo su se čuvale i rado prepisivale pjesmarice...“

Svakako je od značaja činjenica da je u jednom malom i kompaktnom pomorskom naselju na domaku Kotor, ka što je Dobrota, vjekovima njegovana navika i kulturna potreba da se u stihu izražavaju razni događaji iz života. Prema podacima citiranim u članku Gracije Ivanovića u *Glasi Boke*, u Dobroti je postojao pravi literarni život i u salonima se „čitala i komentirala strana i naročito dubrovačka književnost i pod uticajem društvene mode domaći pjesnici slavili su „gospođu svog srca“ galantnom frazeologijom trubadurske pjesme“.

O Dobrojko slavna svijema
U uresu gizdavome,
Lijepa ti si mojijem očima,
Draga ti si srcu mome.

U veseloj tvojoj sjeni,
O čestitih tvojih grana,
Provest ću milo meni,
Dio najdraži mojih dana.

Slavit ću te ljubiti
Dokle budem u životu,
Neću moći neg faliti
Tvoju ljepost i dobrotu.

Nakon pjesama nepoznatih autora iz Dobrote sa početka naših *Priča o moru*, donosimo živi dokaz trajanja dobrotke poezije iz zbirke pjesama *Šotane bokeljske otmenosti* Dubravke Jovanović. Pjesnikinje iz Kotora je cijenjena autorka nekoliko zbirki pjesama koje svoju savremenost dokazuju datumima nastanka, dok svoje izvorište nalaze duboko u kulturnoj baštini Boke.

DOBROTSKA ČIPKA (Dubravka Jovanović)

Svila sjenu sjeti daje
progutao sumrak prozor
brod u oku
igla šapat udjenula
pozlaćen je rub zaliva
jutrom vrata otvorena
magnolija miris veze
u plet galebovih krila
brodu predskaz
do kandila ugašenog
kao prozor na dnu noći
o more utkano u damast
njene ruke
čekanju je konac kraći.

DOBROTSKA (*narodna, kolo*)

1.

Ljepe li su dobrojske djevojke,
šetaju se k'o da su Kotorke.

2.

Tiho duva vjetar s gora
i miljuška sinje more
i miljuška sinje more.

3.

Kod moga me čeka doma
zaručena skoro moma,
zaručena skoro moma.

4.

Skoči kolo, skoči kolo!

Skoči kolo da skočimo,
da vidimo ko će bolje.

Kolovođo diko naša,
kolovođo diko naša.